

UKL CJBB75

21.10.2010

L11

Která adjektiva se stupňují ?

Korpusová sonda

- Kam patří stupňování adjektiv ?
- Je komparace gramatickou kategorií (jako rod, číslo, pád, osoba ...) ?
- Která adjektiva lze v češtině stupňovat a která nikoliv ?
- Pevné hranice ?

Korpus

- Pozorování korpusu z hlediska výskytu tvarů II. III. stupně.
- Pozorování korpusu z hlediska ověření hranic +/- stupňovatelnosti adjektiv.

Značkování adjektiv v korpusech ČNK

- *AA.** - obyčejné adjektivum
- *AC.** - adjektivum – jm. tvar
- *AU.** - adj. přivl. na *-ův* a *-in*
- *AG.** adj. od přech. přít.
- *AM.** adj. od přech. min.

Pozice 10 - Stupeň (GRADE)

- - - neurčuje se
- 1 - 1. stupeň
- 2 - 2. stupeň
- 3 - 3. stupeň

Počet tvarů

- AA.....1.*
- AA.....[23].*

Zastoupení tvarů jedn. stupňů v korpusu

AA.....1.*	43059 (91,7 %)
AA.....[23].*	3545 (8,3 %)

Adjektiva na *-cí* – meze a možnosti syntetického stupňování

- Již Václav Jan Rosa uvádí vedle sémanticky podmíněných omezení stupňování adjektiv i omezení formální a tvrdí, že adjektiva se sufixy *-cý*, *-zý*, *-sý* a *-ší* nelze (synteticky) stupňovat.
- Šmilauer: „...adjektiva na *-cí* lze stupňovat přidáním *-n-* : *vroucí* – *vroucnější*“ (srv. Šmilauer, 1971, s. 127).
- ESČ: „... adjektiva na *-cí* a subjektivě posesivní adjektiva na *-ův/-in* stupňovat nelze.“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 447).
- Případy, kdy tvar adjektiva na *-cí* vyjadřuje nejvyšší míru vlastnosti (srv. Trávníček, 1951, s. 354).

Adjektiva na –cí : různé derivační typy

- adjektivizované přechodníky přítomné/aktivní adjektiva slovesná (*nesoucí*) AG.* Mohou se po významové stránce osamostatňovat (dezaktivizovat): *vroucí voda, vidoucí oko, kající hříšník, ...*)
- deverbativní adjektiva účelová (*mycí, krycí, řadící, ...*) AA.*
- adjektiva neodvozená od sloves (*domácí*) AA.*
- adjektiva druhově přivlastňovací od neuter podle vzoru *kuře*. Derivační kmen je rozšířen o *-ec-* < *-et-* (výjimečně *-eč-*) : *kuřecí, hraběcí, (jehněčí, prasečí, ...)* AA.*
- desubstantivní adjektiva na –cí ve spojeních hebrejského superlativu (*divoucí, hrůzoucí, krásoucí, letoucí, pravdoucí, smrtoucí, tmoucí*) AA.*

N-Ng/ N-A<N – hebrejský superlativ

*píseň písní (největší píseň/velepíseň),
tma tmoucí (nejtemnější tma)*

- Nejvyšší míra vlastnosti (superlativ) se v češtině vyjadřuje oběma typy struktur.
- div **divů**, hora hor, **hrůza hrůz**, chvíle chvíl, kniha knih, král králů, ?konec konců, **krása krás**, legenda legend, pán pánů, píseň písní, **pravda pravd**, slovo slov, **věky věků**, zrada zrad, žena žen, ...
- **div divoucí**, hora horoucí, **hrůza hrůzoucí**, **krása krásoucí**, **pravda pravdoucí**, **věky věkoucí**, ...

Tu nastala po celé egyptské zemi *tma tmoucí* (Ex 10, 22)

František Halas : Předjarní

Teplo všude smýčí.

Slunce zdvihá žezlo

A proč ptáci křičí?

Aby už ven lezlo

semínko a brouci

*pro ten **hlad hladoucí.***

Idiomatické tvoření konstrukcí typu *tma*

tmoucí (příklady handout)

klasifikace

	slovníky	korpusy	internet
vymezení času	<i>leta letoucí</i>	<i>do večera večeroucího</i>	<i>měsíce měsícoucí</i>
vymezení jiné než časové		<i>do mrti mrt'oucí</i>	<i>o chlup chlupoucí</i>
přírodní jevy	<i>tma tmoucí</i>	<i>zima zimoucí</i>	<i>mlha mlhoucí</i>
kladné pocity/hodnocení	<i>krása krásoucí</i>	<i>modro modroucí</i>	<i>láska láskoucí, hvězda hvězdoucí</i>
záporné pocity/hodnocení	<i>bída bídoucí</i>		<i>hlad hladoucí, smrad smradoucí</i>
vztah k místu (od vlastních jmen míst)			<i>Praha prahoucí, Čára čároucí</i>
vulgarismy			<i>v řiti řit'oucí, kráva krávoucí, piča pičoucí, ...</i>

měkká adjektiva druhově přívlastňovací

- *aby se dodavatelům nenasazovala <psejší> hlava, než jim přísluší ...*
- *... co kdyby si nasadili o něco <“hrošejší“> kůži*
- *... možná příště trochu užší čelist a <dívčejší> oči,...*

Analytické tvary

- více + I. stupeň
- nejvíce + I. stupeň

Analytické vyjadřování stupně/míry/množství - struktury s *více, nejvíce*

- *<Pracuje více> než já.*
- *Je <více pracovitý/pracovitější> než já.*
- *... svými důsledky je <více svazující> než formální kontrola...*
- *...kontaktní tuhé make-upy jsou <nejvíce krycí>, protože obsahují nejvyšší podíl pudru ...*
- *... Basilio je <více Beaumarchaisův> než Rossiniho ...*

Co vyjadřují slova *jinačejší*, *onačejší* aneb jak je to se stupňováním zájmen ?

- „*Všechna zvířata jsou si **rovna**, ale některá jsou si **rovnější**.*“